

DE NIEUWE WERELD

**Een vakantiereis
van Willem van Haersolte
naar Noord-Amerika
1904**

M.L. Hansen (ed.)

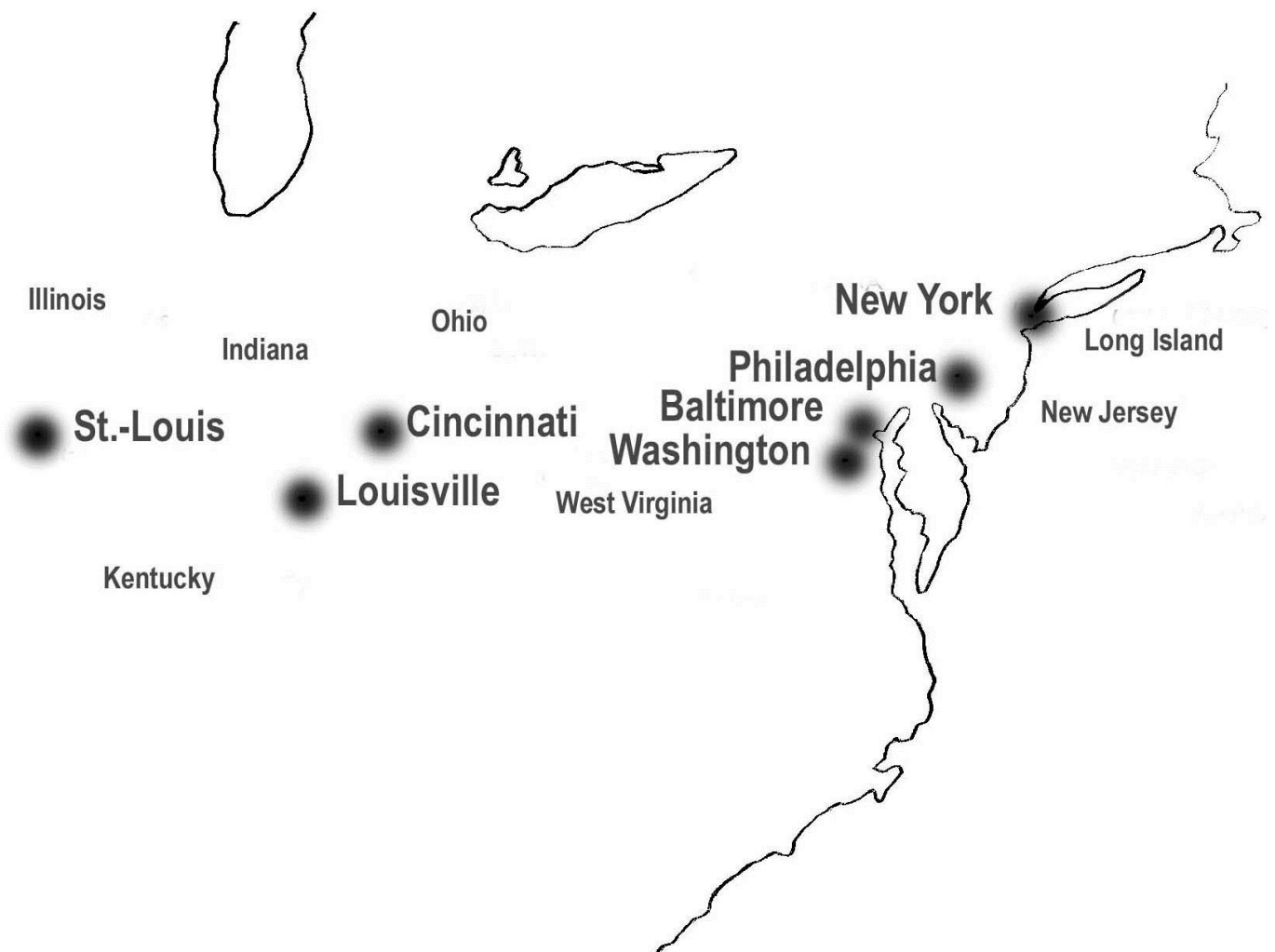
DE NIEUWE WERELD

**Een vakantiereis van Willem van Haersolte naar Noord-Amerika
1904**

Inhoudsopgave

Kaart van het noord-oosten van de Verenigde Staten van Amerika	6
Inleiding	7
Het reisverslag	9
Index	27

**Kaart
van het noord-oosten van de Verenigde Staten van Amerika**

Inleiding

De auteur van dit verslag van een reis door ‘de nieuwe wereld’ is Coenraad Willem Anthony (Willem) baron van Haersolte (1845-1925). Hij was de oudste zoon van de burgemeester van Zwollerkerspel, Johan Christiaan baron van Haersolte tot Haerst. Zijn geboorteplaats was Meppel, zeer waarschijnlijk is hij geboren op huis Dikninge, het ouderlijk huis van zijn moeder Geertruid Agnes barones de Vos van Steenwijk.

Willem groeide op in zijn ouderlijk huis in de Koestraat, een deftige straat in het centrum van Zwolle. De tuin grensde aan de oude stadswal en de stadsgracht. Zijn grootouders Van Haersolte woonden in Zwolle aan de Grote Markt en zij hadden niet ver van de stad een buitenhuis, Den Doorn. Zijn grootmoeder De Vos van Steenwijk bezat een huis in de Zwolse Nieuwstraat en was eigenaresse van het buitenhuis Dikninge waar Willem naar hartenlust kon spelen. Hij was een druk en wild kind maar ook intelligent en muzikaal. Zijn vader hield veel van muziek en Willem leerde op jonge leeftijd vioolspelen. Zijn vioolleraar wist hem te inspireren maar toen deze naar Oost-Indië vertrok bleef Willem in tranen achter. De nieuwe vioolleraar Thies bleek de jongen niet bij de les te kunnen houden.

Op dertien-jarige leeftijd werd hij voor vijf jaar op een kostschool bij Den Haag geplaatst waar hij het bespelen van de viool weer hervatte en in een orkestje speelde. Aansluitend studeerde hij rechten in Leiden waar de studie hem allerminst beviel. De viool hielp hem zijn depressies weg te strijken.

Zijn carrière begon met een aanstelling als griffier te Edam en Amsterdam. Op negenentwintig-jarige leeftijd werd hij tot rechter te Sneek benoemd en kreeg vervolgens eenzelfde functie te Zwolle. Hij wenste zich niet te laten voorstaan op zijn adellijke titel en voelde zich tot het socialisme aangetrokken. Door zijn ‘rooijigheid’ zag Willem van Haersolte zich genoodzaakt ontslag te nemen en herstартte in 1884 in Arnhem zijn carrière als advocaat en procureur. Negen jaar later was hij weer rechter.

Willem van Haersolte trouwde met zijn zeer welgestelde nicht in de zevende graad, Hermanna Elisabeth (Bé) barones de Vos van Steenwijk (1852-1920). Hij trouwde met haar uit liefde en niet omdat ze zo rijk was. Zij kregen vier zonen en een dochter.¹

De vakantie naar Noord-Amerika was niet de eerste reis die Willem van Haersolte ondernam. Als kind had hij de grotten van Han in België gezien. Hij kende Parijs en het Zwarte Woud, en hij had Italië bezocht.

In het voorjaar van 1904 vertrok Willem met het schip *Den Noordam* naar Noord-Amerika. Zijn twee jongste zonen vergezelden hem naar het station van Arnhem en in Rotterdam werd hij door zijn neef Henry van Haersolte van de trein gehaald. Na een visite bij Henry en diens vrouw, reed Van Haersolte naar de haven, ging aan boord en werd uitgewuifd door zijn neef en diens zoon.

Het reisgezelschap bestond uit tien personen. De heer Cool, een deftige Amsterdammer, die gekscherend Zoete Cool werd genoemd, de kauwgom kauwende Van Tricht die de bijnaam ‘Professor’ droeg, de heren Koning en Van der Meersch, de oude planter Veeckens en de heer Tiktak. Met Willem van Haersolte waren zij de ouderen van de groep. De drie jongemannen waren Lommen, Boogaert en een zoon van Tiktak.

Het reisverslag, een schrift met 46 beschreven pagina’s, is zeer waarschijnlijk achteraf geschreven aan de hand van op reis gemaakte notities. Helaas is Willem van Haersolte halverwege gestopt en de originele aantekeningen zijn verloren gegaan. Ook de meegenomen menu’s, een gekocht boek en een foto-album zijn niet meer te traceren. Bij het schrift waarin de belevingen zijn opgetekend, bevindt zich een plattegrond van New York en gekleurde ansichtkaarten van ‘the big Eddy’ over de Ohiorivier en van de City

1 Hansen, ‘Een hartelijk geliefde echtgenote en zorgdragende moeder. Geertruid Agnes barones van Haersolte, 1813-1874’, in: *Zwols Historisch Tijdschrift*, 24 (2007) nr. 2, 49-61. Hansen, ‘Gedichten in het Zwolse dialect door Leonard van Laar’, in: *Zwols Historisch Tijdschrift*, 24 (2007) nr. 4, 156-161. Hansen, ‘Een Zwolse wereldreiziger’, in: *Zwols Historisch Tijdschrift*, 27 (2010) nr. 1, 4-15.

Hall van Louisville. Van de laatste zelfs twee exemplaren. De illustraties zijn bij de bijbehorende tekst ingevoegd.

Een derde zwart-wit ansichtkaart – van het Capitool in Washington - is in het schrift geplakt. Verder is er nog een handgeschreven uitnodiging van ene Kitty Calvert bewaard gebleven:

Join our party at the Century Theatre to-night.

Will surely expect you.

Kitty Calvert.

Tamarack Md.

De herinneringen aan de reis naar Noord-Amerika worden in het Familiearchief Van Haersolte tot Haerst (237.1), inv. nr. 217, in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle bewaard.

Voor de transcriptie golden de volgende regels:

- De spelling, interpunctie etc. zijn zo veel mogelijk zonder wijzigingen overgenomen, ook het veelvuldige gebruik van komma's. Slechts daar waar het voor de leesbaarheid wenselijk was, zijn komma's en hoofdletters aangepast.
- Duidelijke verschrijvingen zijn verbeterd.
- De oorspronkelijke paginanummering staat tussen [vierkante haken].
- De onderstrepingen zijn gecursiveerd.
- Onleesbare teksten zijn vermeld als < -- > en slechtleesbare teksten staan eveneens tussen <punthaken>.
- De namen van personen zijn zoveel mogelijk in nationale en internationale biografieën opge-spoord. Maar niet altijd bleek dat mogelijk, zodat daar toelichting ontbreekt.
- Voor de annotaties is gebruik gemaakt van algemene naslagwerken en reisgidsen die niet nader worden vermeld.

Het reisverslag

[1] Zaterdag 14 Mei 1904

Om half negen door Ap en Ernst² aan den trein te Arnhem gebracht vond ik te Rotterdam aan het station neef H. van Haersolte³, die mij een telegram overhandigde, meldende dat kaptein Bonjer, die ik op het N[ew] Yorksch telegram adres geschreven had, toch nog antwoordde. Na een afscheids bezoek bij neefs vrouw⁴, Koestraat 1, gebracht te hebben reed ik per vigelante naar den Noordam waar tegelijk Van Tricht, Tiktak, vader en zoon, en Koning, die op Dr. Meijering in 't dikke geleek, aankwamen. Interessant kwam mij de eigenaardige drukte aan boord van een op vertrek staand groot schip voor; de vroolijke stemming van de 1^e klas stak af bij de soms wanhopende soms hoopvol berustende aangezichten van de 3^e klas, meest landverhuizers. Roerende afscheidsgroeten nam ik waar maar 't meest roerde mij toen ik terwijl men op den slag van 1 uur de boot begon los te maken, neef Jan, H[enry's] zoon die, ik even te voren, op den steiger met zijn vader groetend ontwaard had, zijn kiekstatief nam en op mij richtende, [een] foto van de vertrekkende boot nam. [2] Langzaam en statig aanvankelijk zette het prachtige schip de tocht in en gaf ons allereerst een schoon gezicht op de Rotterdamsche Maasoevers. De zon kwam door, het weer liet niets te wenschen over en dit bleef zich getrouw tot het einde der reis en nog langer in dezen heerlijken zomer.

Om half twee werd geluncht en zat ik tusschen Cool, deftigen Amsterdammer van ons gezelschap en Dr. Hoffman, uit San Francisco.

De eerste indruk van alles aan boord was voortreffelijk; voor 't eerst zag ik "de Hoek van Holland". Van 6 - 7½ werd gedineerd en daarna aan het dek gekomen, zag ik den wonderlijk mooien zonondergang bijna onmiddellijk door een dikke mist gevolgd. De heele avond en nacht liet de misthoorn zijn mistroostig geluid horen, nu en dan beantwoord door signalen van andere schepen, 't geen niet belette dat ik om elf uur uit de sierlijke rookkamer, waar 't houtvuur electrisch op den haard scheen te branden, verdween en rustig en lekker in mijn kooi stapte en sliep, de hut voor mij alleen, daar er slechts 38 1^e klas passagiers waren.

[3] Zondag 15 Mei 1904

Om half negen kwam het tonro[n]de Stoombootje van de maatschappij met zijn dito gezagvoerder langs boord liggen op de reede voor Boulogne en bracht eenige nieuwe passagiers aan. Die franschen haven was toen prachtig door de zon belicht en maakte met zijn omgeving een onvergetelijken indruk. Ik gaf brieven mee voor Adels en Berlyn die me een telegram op de valreep zonden, voor Bé⁵ en voor Haersolte R[otter]dam om voor 't kieke te danken.

Heerlijk ontbeten, met florida sinaasappelen, zonder pitten. Amerik[aanse] prachttappelen, oatmeal⁶ enz. daarna me verlustigt in 't gezicht van vele schepen, met volle zeilen, met Carlisle's herowarship⁷ en met <hard> loopen. Zeer opgewekt door de heerlijke lucht en zee die 't schip niet voelbaar maakte.

Om 12 uur geluncht, uitstekend en met smaak; nieuwe plaatsing, ik zit zwijgend protesteerend boven aan tusschen Cool en Tiktak en bleef zoo zitten aan de verdere maaltijden van de reis. Den vorigen avond had ik mijn God gedankt en ik kon het den volgenden dag herhalen toen de muziek (een kapel van 6 man die telkens dienst in de 2^e klas deden) [4] den Zondag begon met het koraal "Ein fester Burg is unser Gott".

De drie jongelui van ons gezelschap, Tiktak, Lommen en Boogaert flirten met een fransch dametje in de 2^e klas die naar N[ew] York ging.

2 Zijn jongste zonen Albert (1879-1956) en Frans Ernst van Haersolte (1887-1966).

3 Waarschijnlijk Henry Joan Dignis van Haersolte (1858-1932), kleinzoon van Laura Christina van Haersolte en Rudolf Sandberg.

4 Theodora W. Termaat (1855-1931).

5 Zijn echtgenote Hermanna Elisabeth (Bé) barones de Vos van Steenwijk.

6 Oatmeal: haveremoutpap.

7 Een schip van de scheepsbouwkundige Alexander Carlisle.

Ik maak kennis met een N[ew] Yorksche uit Wintersthür die met haar zuigeling naar haar man terugkeerde en met een Makkumsche fabrieksarbeider en een Anjumme vrouw, die Friesland hadden vaarwel gezegd.

Maandag 16 Mei 1904

Kaptein Bonjer verschijnt voor 't eerst aan tafel en wel aan de lunch. Ik maakte voor dien tijd een praatje met hem o.a. over Jo, wiens ongehoorzaam zwemmen, in Hoboken in 1892 hy zich herinnerde.⁸ Hij is zeer teruggetrokken in het algemeen en zit aan de andere tafel naast de lieve pas getrouwde H[ee]r v[an] Hall uit Boston, die te Boulogne aan boord kwam.

[5] Dinsdag 17 Mei 1904

'k Geniet zoo buitengewoon dat ik er eenige ontboezeming over op het papier moest zetten, terwijl de muzikanten spelen aan wie ik zoo even mijn compliment maakte over een Amerikaansche ouverture die melankoliek begon om krachtig opgewekt, juist zoo als ik nu ben, te vervolgen.

Na 8 uur aan een stuk geslapen te hebben nam ik om 6 uur een douche, stapte een half uur op het sloepen dek dat ik 76 meter lang schat; er waait een frische bries, de lucht voelt versterkend, nu eens schijnt de zon helder dan weer is de lucht bewolkt.

Het schip slingert maar het hindert me niet. Ik ontbeet met 2 florida sinaasappelen, oatmeal, eieren en toast. Lieve blonde Mevrouw Hall vertelde me dat ze op huwelijksreis *1 week* in Europa was geweest. Ik bezocht ook weer de steerage⁹ passagiers waaronder nu velen zeeziek waren. Nog sprak ik met Mevrouw van Raalt-van Moll uit Rotterdam, ook al op de huwelijksreis, met Dr. Hoffman en met het schoolopzieners echtpaar (64 [en] 56 [jaar]) Friese uit Magdeburg. Ieder roemt ten eerste alles aan boord. Van der Meersch doet het in den vorm van een ui-klacht.¹⁰

[6] De bediening is boven alle lof en het personeel (de gezellige dikke linnenjuffrouw die ik zoo even haar ontbijt in den vorm van een pannenkoek zag eten in haar knusse "boudoir" incluis) schijnt me allemaal right on the right place. Wat de zeelucht al niet doet om me zoo alles door rooskleurigen bril laten zien en toch, had ik schrijftalent ik zou een welsprekende parabel maken tusschen mijn behagelijkheid op de immense zee en mijn onvermogen om in meetevoelen de droefheid die staat op de gezichten der uitgemergelde steeragers. -

Tiktakje deponeert 1 kalf¹¹ terwijl hij wandelt met Bogaert, die een Noordkaper de visch noemt die de kaptein maar voor een bruinvisch aanzag. Met laatstgenoemde een uurtje na 't eten gewandeld. Roemde zeer Van Hasselt.¹²

[7] Woensdag 18 Mei 1904

Weer een heerlijke dag, na dito slaap, douche en ontbijt op het "dak" met Veeckens, den krasmagere zenuwachtig kinderlijken 64 j[arige] ex planter gewandeld, koud maar toch opwekkend lekker en windig - Sprak met 1^e off[icie]r Metz, die ook V[an] Hasselt roemde om 't vele dat hij voor de "koopvaardij" gedaan had. We zien een schip - een vrachtboot op 1 en ½ uur afstand; van ons boord wordt niet gesalueerd dat strookt niet met onze aristocratische manieren. Voor 't eten gehomberd¹³ met Veeckens en Van der Meersch, ik had dat n.l. in meer dan 30 jaren niet gedaan en deed het nu den verderen loop der reis twee of meermalen per dag. 's Avonds kreeg ik myn eerste en eenige les in 't Bostonnen¹⁴ van Tiktak en Koning. Aan tafel speelde er muziek, iets van de Cavaliere v[an] Mascagni, 't geen tot zich in hevig applaudiseeren openbarende geestdrift aanleiding gaf. Steeds blijft de bediening in de puntjes, een teeken met de vingers en

8 Mogelijk zijn oudste zoon Johan Christiaan van Haersolte (1873-1932).

9 Steerage: goedkope accommodatie in het achterste deel van het schip.

10 Ui-klacht. Ui: grap, kwinkslag.

11 Kalf. Een kalf: een domoor. Hier waarschijnlijk bedoeld: een dommigheid.

12 Mogelijk wordt de Gelderse historieschrijver Gerard van Hasselt (1751-1825) bedoeld. Diens zoon Johan Jacob van Hasselt trouwde in 1814 met Maria Eleonora Jacoba van Haersolte.

13 Gehomberd. Omber: kaartspel voor drie spelers.

14 Bostonnen. Boston: kaartspel voor vier spelers.

't kaartje met potlood om wijn te bestellen wordt toegereikt. We loopen 370-374 mijlen de laatste etmalen. Wat breng ik mee van deze heerlijke reis voor mijn ziel en als refleks daarvan, voor mijn Arnhemsche omgeving. Zoo betrapte ik me zelf eens uitteroepen.

[8] Donderdag 19 Mei 1904

Lekker ontwaakt, gemeierd, gedoucht, gedakt en hard geloopt; we waren tegen een stevigen bries in; thermometer 59° tegen gisteren 56°. Ik wensch dat de zeereis 14 dagen langer duurde en van daag zijn we al half weg. Het hoornsignaal voor 't ontbijt is gedaan; voor lunch en diner wordt tweemaal, met een half uur tusschen beide, geblasen. Ik homberde c[irc]a een uur voor de lunch, en idem voor het eten en wandelde met een Rigasche tot in haar tweede klas. We hebben 360 mijl geloopt, blijkens de kaart der reis die dagelijks na 12 uur wordt aangevuld en hangt in de rookkamer bij de eetsalon.

Om half elf naar bed, maar niet zoo goed geslapen als de vorige nachten om een hinderlijk periodiek geklapper, hevige[r] naar mate der deining. Om 6 uur 's morgens schelde ik en vond de steward de oorzaak in 't loszitten van een plank onder de rustbank van mijn hut.

[9] Vrijdag 20 Mei 1904

Het weer is prachtig; iets warmer ook door golfstroom; op het sloependek genoten van de betooverende zee en lucht. In Carlisle en Steads "Christ in Chicago" gelezen.

Gepraat met lieve mevrouw Jackson uit N[ew] Jersey en met de dito van professor Phillips uit San Francisco. Genoten van weergaloos mooie zonsondergang, de 1^e sedert 14 Mei; de heele hemel als een marmeren koepeldak. Geluchthapt en gespeeld als voren.

Kaptein zei me liever een goeden kok dan een goeden 1^{en} officier te hebben; den laatste kon hij vervangen. "Professor" van Tricht domineert¹⁵ met Groningers en whist¹⁶ met Amsterdammers.

Zaterdag 21 Mei 1904

Heerlijk geslapen. De douche was bijna lauw door de golfstroom. Grijs regenachtig winderig weer. Alles klevig en lauw doch niet humeurbedervend; het schip slingert en stampet iets meer en dikwijls de schroef uit het water.

Om 8.15 's avonds entertainment, die vrij dun was, in de eetzaal. Lomme verkocht een flauwe mop, Boogaert speelde min op de mandoline, en Drestner, een N[ew] Yorksche tabakshandelaar, hij had balen van Amsterdam mee aan boord, maakte drukte. Zie program. -

[10] Zondag 22 Mei 1904

Het weer is weer beter en de dag wordt genotvol door me doorgebracht. Ik begin een brief aan vrouw en kinderen om in N[ew]York direct te posten.

Tweemaal gehomberd en gewhist.

Diner met zeer feestelijk en overheerlijk uitgevoerd menu. Ons gezelschap drinkt op gemeenschappelijke kosten champagne. Glace illuminie, zie het menu onder de bijlagen.

Om 4 uur passeerden we aan stuurboord een Hamburg America boot van New York komende.

Maandag 23 Mei 1904

Prachtig weer en alles naar avenant. Lommen is verstoord op den kaptein die niet op de flauwe entertainment verscheen. Het plan was geopperd hem met een glas champagne op ons laatste diner te bedanken. De groote man verscheent evenwel niet aan tafel en coupeerde daarmee de quastie. Ik homberde en whiste voor 't laatst op de Noordam.

15 Domineert. Dominospel spelen.

16 Whist: kaartspel voor vier personen dat twee aan twee tegenover elkaar wordt gespeeld.

's Avonds om 9 uur passeerden we het lichtschip waarvan onze aankomst naar N[ew] York per Marconi zou geseind worden. Bij ons werd van stuurboord met drie flambouwen met verschillend licht seinen afgegeven, die beantwoord werden.

[11] Dinsdag 24 Mei 1904

Na 't bad, den barbier en 't ontbijt genoten te hebben, zag ik om 9 uur den loods aan boord stappen, een heertje zonder zeemansuiterlijk. Hij bracht een paar couranten mee, waarin wij geen nieuws wisten te vinden. Tiktak vroeg naar den koffieprij. Spoedig komt land in 't zicht en weldra links Sandy Hook en rechts Coney island.

Veel schepen, vooral een soort modderbakkens en bakens. Prachtig weer maar wat wazig.

De Star en Stripes wordt aan de voormast geheschen 't geen een oorverdoovende geestdrift bij alle Amerikanen wekt en professor Phillips met zijn vingers zijn neus doet snuiten, hetgeen ik hem op de heele reis, zelfs onder het quoit¹⁷ spelen of springen, niet had zien doen.

New York begint zich meer en meer aan ons oog te ontplooien. Eerst het bootje dat de dokter ter inspectie aan boord bracht en daarna een dat de lastige douaneambtenaren, die eerste ironische verschijnselen van de Amerikaansche vrijheid op de Noordam afzette. We werden in de diningroom door hen genummerd, ondervraagd en van formulieren ter invulling voorzien. -

Guitig grootsch kijkt het kolossale vrijheidsbeeld me aan [12] toen ik weer aan dek kwam en me verlustigde aan 't steeds woeliger wordend panorama van "de nieuwe wereld".

Nadat we de Narroros tusschen Stateneiland en Longeiland doorgevaren waren en den mond van East River passeerden om de Hudson op te komen treft me op tamelijk grooten afstand de brugreus die Manhattan met Long island m.a.w. New York met Brooklijn verbindt.

Precies om 12 uur stappen we aan wal en brengen een paar vervelende uren door in een douane hal met geletterde palen, waarbij de bagage volgens den letters van den passagier gebracht werd, door. "Walk your horses" stond daar ter waarschuwing voor de koetsiers om stapvoets te rijden.

De kribbige keutelige behandeling die de Amerikaanse belastingambtenaren den vreemdeling en ook of zelfs misschien vooral den eigen landsman bij het op Amerikaansche bodem (ik zag b.v. van Mevrouw Hall de bagage mishandelen) aandoen, overtreft de stoutste stukjes die ik ooit van Europesche douane vernam.

Ik betaalde na veel omhaal 4 \$ voor circa 75 sigaren, zijnde 50 stuks vrij.

[13] Onze geleider, de jeugdige Frans Lissone, die ons bij het aan wal komen verwelkomde en onder zijn leuke hoede nam, scheen niets bij de ambtenaren ter onzer ontlasting te hebben kunnen doen.

In Hoboken N[ew] Jersey geland, liepen we in een opvallende hitte toen we alle tien onze bagage van de belasting kwelduivels bevrijd hadden, met Lissone eenige straten door tot we bij een ferry kwamen, die ons over de Hudson bracht, waarna we in een electric car kwamen, die ons om 3 uur in ons hôtel Broadway Central bezorgde. In dit groot hotel was men in de gangen aan 't verven, hetgeen iets ongezellig[s] gaf; de verlichting op onze kamers was een ordinaire gaszwaluwstaart. Ons goed van een exprescompany toe- vertrouwd zou eerst tegen den avond komen, zoodat we na een niet schitterende lunch te hebben gebruikt, in drie landouwers een prachtige toer "ter orienteering" gingen maken.

Heel interessant, mij troffen behalve de klim op tegen vele huizen, de mooie veelsoortige gevels, de lichte ijzeren rijtuigjes, als het ware subtiele bakjes op wielen, automobielen in den vorm van hansonnen¹⁸. In het weergaloos mooie Central Park, de heerlijke [14] veelal voor mij vreemde meestal bloeiende boomen o.a. prachtige gouden regens en een druk, grootendeels schynbaar weelderig vertier.

Dit laatste vooral ook in het Riverside park waarbij we eerst de graftombe van Grant¹⁹, een imposant monument en gebouw dat aan die van Napoleon in de Invaliden doet denken, bezochten en daarna bier dron-

17 Quoit. Mogelijk bedoeld: quitte ou double, kansspel waarbij men gelijk kan spelen of dubbel moet betalen.

18 Hansonnen. Hansom: een licht rijtuig op twee wielen met twee zitplaatsen en een bok voor de koetsier achterop.

19 Generaal Ulysses S. Grant (1822-1885). Tijdens de Amerikaanse burgeroorlog leidde hij de Noordelijke legers en boekte succes tegen de Zuidelijken. Hij was van 1869 tot 1877 president van de Verenigde Staten.

ken in een restauratie op de plaats waar in 1776 Washington²⁰ vocht.

Na dezen schoonen rid dineerden we in l'hotel, voor 't eerst door negers bediend en kreeg ik met moeite een flesch Californische voor 50 centen. Ik at als groente eggfruit gelijk de fransche aubergine. Na 't eten een rare dokter gesproken die zei in 't hotel te wonen en familie van de Hollandsche Hagebrouck te zijn. We gingen naar 't Postkantoor waar de vestibule (Schalter) me niet te groot scheen, dronken een glas bier en gingen voor het eerst slapen in Amerika.

Woensdag 25 Mei 1904

Na het ontbijt begaven we ons onder leiding van Lissone op weg om de zakenbuurt in de omgeving van Wallstreet te bezoeken. Voor het eerst in den tram, waar me trof behalve het schoone [15] teint der meeste dames, waarschijnlijk aan de overal geannonceerde facial massage grootendeels te danken, de vele aardige advertentie[s], het staan tusschen de banken wachtende op mogelijkheid van zitten en de waarschuwing van niet te spuwen op een boete van 500 \$ en 1 jaar gevangenis, te samen of afzonderlijk.

We reden Broadway af tot bij Bowling green en zagen de Produce Exchange (o.a. Korenbeurs) een kolossaal gebouw van 20 verdiepingen, waar 9 elevators voortdurend menschen op en neer brachten; eenigsch waren expres d.i. hielden de 1^e tien verdiepingen niet op, bij elke lift was een wijzerplaat aanduidende met een naald het cijfer van de story waar de elevator is.

Daarna de Exchangeplace die door de hoge gebouwen en de betrekkelijke engte der straat mij de taras[c]hlucht²¹ geleeke. Door een introductie, die Lissone bij een bankier haalde, konden we de Stock Exchange zien. Na per lift 1 verdieping hoog te zijn gegaan, zagen we van de galerij in de ruime zaal met 20 pilaren ieder met 8 vaste plaatsen. Voorts banken voor de *bankiers* terwijl brokers enz. liepen en alles een mierenhoop scheen, dit hartslag van 't kapitalisme met de zaken mannen als patho'gene bacillen²². Om geen *bankroetiers* te maken, zei Van der Meersch dat roetgooien verboden was.

[16] Daarna per tram tot aan de Brooklynbridge die we opliepen en een overweldigende indruk op me maakte. Alle foto's die ik van dit meesterwerk zag, geven een geheel onvoldoende indruk. Aan weerskanten twee paar rails voor trams, waaronder de spoorwegrails, en in de middenboom voor voetgangers, er naast de tramrails voor rijtuigen. We liepen tot een der kolossale poorten; de tram van en op de brug komende gingen aan beide kanten in 8 lijnen, verdeeld verder.

Het groote gebouw dat ik straks the Produce Exchange noemde en dat ons als korenbeurs was aangewezen, heet eigenlijk de Whitehall building.

Op de brug staande dacht ik dat als al de andere groote steden der wereld puisten zijn van 't kapitalisme, New York wel een enorm ettergezwel schijnt te zijn.

Na lunch in 't Hotel (Broadw. Centr) gebruikt te hebben, gingen we per tram naar Coney Island waar een reusachtige permanente fair is die allerlei aardigheden oplevert.

Het helle licht op de kleurige, geurmakende gebouwen waartusschen een plezierzoekende [17] menigte, trof me Dreamland of Luna park heette het. Ik liet in een halve minuut mijn foto maken, zag midget city waar $\pm$ 100 dwergjes en beestjes. Op de plaats voor rendez vous was ik even te laat, 't geen me niet weer zou overkomen.

We aten slecht voor 2 \$ per hoofd.

's Avonds raakte ik m'n gezelschap een poos kwijt, bezocht een gelegenheid waar processies van Indiers, op olifanten en veel soldaten een indrukwekkend tafereel opleverden, ook zag ik van de wandelweg als van een galerij in een groot circus iets als Barnum: Bayley. Na m'n gezelschap teruggevonden te hebben, per spoor naar 't hotel terug waar ik goed hoewel warm sliep.

20 Opperbevelhebber George Washington (1732-1799). Hij werd in 1789 de eerste president van de Verenigde Staten.

21 Taraschlucht; de kloof van de rivier Tara in de West-Siberische laagvlakte.

22 Pathogene bacteriën: ziekteverwekkende bacteriën.

Ook lieten we ons in Dreamland wegen door iemand die niet liet betalen als hij vooraf 3 pond misraadde na voeling. Hy miste enkel bij Lommen. Mij taxeerde hij 152 pond, ik bleek 150 Engelse ponden zwaar te zijn. –

[18] Donderdag 26 Mei 1904

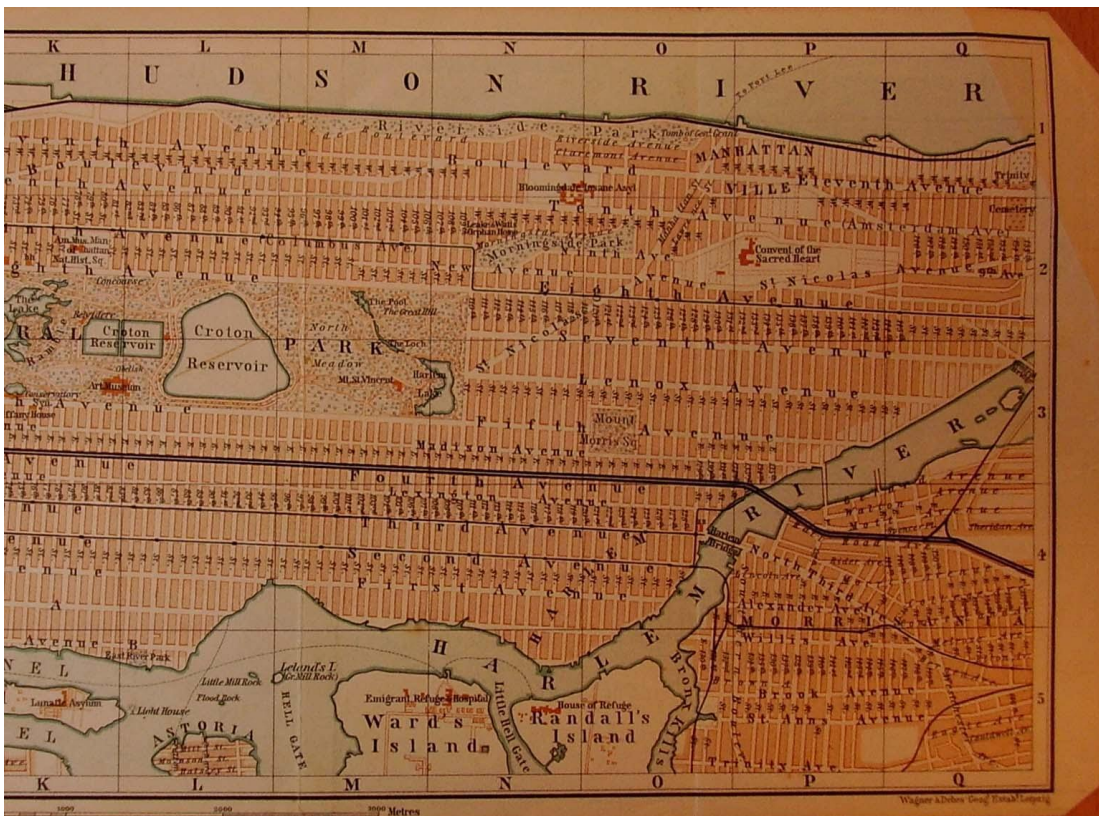
Na 't ontbijt per tram weer dezelfde richting als gisteren uit; bij Battery park ligt Bowling green, de plek waar in 't jaar $\pm$ 1630 Nieuw Amsterdam was.

Van Battery park namen we een stoombootje dat ons op Liberty isle bracht waar het reuzenbeeld staat door Frankrijk geschonken. De tocht op 't water was lekker vergeleken bij de hitte aan de wal. Het voetstuk van het beeld bevat een trap die we eenige honderd treden opgingen ofschoon een gedeelte van 't gezelschap puffend op den beganen grond bleef. Van af 't voeteneind van het beeld had men prachtig uitzicht, zoodat ik niet in het beeld hooger opklom.

Ik bedacht dat de Godin der vrijheid op dezen bodem beter met een dollar in de hand dan met een toorts had uitgedrukt het kapitalisme dat ook in Amerika nog ongestoord woedt. In de schaduw wachtte we een bootje dat ons zou terug voeren; op de heenreis was een schoenpoetser aan boord die voor 10 cent (kwartje) zoo goed een “shine” aan mijn schoenen [wist] te geven; de eerste die ze na de landing kregen. In Manhattan teruggekeerd gingen we met de elevated railway van de 2e avenue tot de 80e straat en wandelden van [19] daar naar het Metropolitan museum. Door die 80e of 81e straat gaande troffen me de sierlijk eenvoudig massieve gevels der niet hoge huizen, 3 à 4 verdiepingen, meestal met krachtige trapstoepen tot ingang, zeer gevarieerd van kleur en tekening die huizen.

Het museum leverde veel indrukwekkend schoons op, marmeren beelden o.a. van Seméramis en schoone afgietsels; prachtige collectie uit de Holl[andse] school, Tenier, een geschenk van Pierpoort Morgen²³ n.l.

23 Morgan John Pierpoort Sr. was een belangrijk man in de geschiedenis van het Amerikaanse geldwezen, een legendarische verzamelaar en één van de belangrijkste stichters van het Metropolitan Museum (B. Broos, ‘Catalogus’ in: R. van Leeuwen (eindred.), *Hollandse meesters uit Amerika*, Zwolle 1990. 253, 256, 459).

Napoleon op St. Helena, bewonderde ik zeer; me trof de diepmelancholischen gelaatsuitdrukking.

Naar 't hotel te voet eerst terug gaande, kocht ik een heerlijke sinaasappel op straat. - Laat geluncht in restauratie. Daarna in verschillende winkels en op straat geboemeld. Echt hofbräu in groot glas. Aan tafel dorstig en moe.

Bij Union Square trof me een aardige perspectief hoog tegen een zijgevel, die volmaakt den indruk geeft van een groenen heuvel. Na 't eten ging ik met Van Tricht op een bank in Maddison square zitten genieten, op zeer kalme wijze, van de dwarrelende metropolitaansche drukte. Vroeg naar bed, maar na 2 à 3 uur geslapen te hebben, sloop ik dorstig warm te middernacht naar de bar van 't hotel waar ik van een glas lemon squash genoot en te bed gekeerd lekker sliep. -

[20] Vrijdag 27 Mei 1904

Na om 6 uur opgestaan te zyn om te pakken, ontbeten we om 8 en waren om 9 gereed het hôtél te verlaten. Ik bewonderde Lissone's leuke kalmté om alles wat rekening en bagages betrof te regelen en het heterogeen 10 tal meetekrygen de straat op, waar we op zijn aanwijzing een tram pakten die ons bracht tot een station van een kolossale ferry die ons over de Hudson naar Jersey city voerde, waar we het aan den oever gelegen Pensylvania RR station binnengingen en per heerlijke Pullmancar om 10 uur precies, zonder gefluit of gebel, uitstoomden. De trein die in 22 minuten 32 kilometer aflegde loopt door een lief landschap, waar het eenige wat mij van Europa afwijkend scheen ware[n] de vele doode boomen die men in den grond staan liet. Ik at eerst een appel van Tiktak en dronk toen met Van der Meersch whisky soda, een unicum van mij, om de warmte waar de kolossale locomotief van de Philadelphia Reading ons onder doorsleepte; ik sliep dan ook even in maar Tiktak wekte me verraderlijk met eau de cologne en de negerbediende lachte me uit, maar kwaad schijnt het van die zwartjes nooit gemeend.

Om 12.20 kwam we te Philadelphia aan en om kwart voor een stapten we het uitstekende Continental hôtél

[21] in de Chestnutstreet, een der hoofdstraten, binnen. Nachttafeltjes vond ik hier evenmin als in N[ew] York of elders in Amerika, zoodat ik het daarin behoorend meubel, dat ik eerst later in een kast ontdekte, tydelijk door den lavabo, die afloop had, verving.

Na het heerlijke dejeuner, dat begon met little neck in ijs (oesters) en waarbij we door wel 20 negers van verschillende tinten bediend werden, maakten we van half drie tot 6 een heerlijke rijtoer. Philadelphia is een prachtige stad tusschen de rivieren Delaware en Schuikill; de evenwijdige hoofdstraten, Chestnut en Marketstreet zijn c[ir]ca een uur lang en ontzettend druk. Overal reden we langs mooie gevels zoowel van de grootere gebouwen als van de kleine huizen, waar deze Kwakerstad zich door onderscheidt. Lang reden we ook door het enorme Fairmount Park langs de Schuikil, ik bewonderde de hoogbejaarde wilgen en nu en dan rotsen. Gedurende een pauze dronken ik 2 glazen heerlijke ijskoude Salvator bier en zat de tweede helft der rijtoer met Van der Meersch, Lommen en Boogaert.

Na het eten reden we $\frac{3}{4}$ uur in *snelle* vaart per tram naar een Billsperformance, waar op een niet al te helder verlicht terrein, massas ruiters schoten en vochten.

Zeer interessant zie het daar gekochte boek Pawnee Bill van Oklahoma.

[22] Zaterdag 28 Mei 1904

Na het ontbijt gingen we het eerst de U.S. Munt bezien; de grootste van de drie eenige die in de Vereenigde Staten zijn. We zagen in de verschillende lokalen achtereenvolgens de bewerkingen die goud, zilver en nikkel ondergingen om van staven in gemunte stukken te worden omgezet. De telling en weging geschiedde met bladen waaraan omklappende stukken, uiterst vlug. De platen waaruit de gestempelde muntstukken geperforeerd waren, geleken van de tribunes waar wij stonden, op borduurwerk.

Bij den uitgang maakten we van de gelegenheid gebruik om eenige nieuwe munten intewisselen voor een of meer der greenbacks, die ik in mijn daartoe expres gekochte Dollarvormige geldportefeuille bij me had.

Van de munt wandelden we naar het nabij gelegen trotsch gebouw: de City Hall en werden daar rondgeleid door een 73 jarig heer die een tweeledige bril droeg. Twee knaapjes v[an] 7 en 12 jaar die ook de city hall wilden zien kropen met ons in de elevators en hoorden de uitlegging gratis mee. De stadsregering schijnt het tweekamerstelsel te hebben, 1 door kiezers rechtstreeks en de andere wijksgewijze door de wards gekozen; wij zagen hun schoone vergaderlokalen evenals dat van de schoolboard. De 1^e lift die ons [23] opvoerde, bracht ons 170 voet hoog, de tweede 300 voet, tot onder de wijzerplaat van het torenuurwerk, van waar we een indrukwekkend gezicht naar verschillende richtingen op de stad kregen. O.a. op de uren lange Broadstreet, die door City Hall in noord en zuid verdeeld wordt en loodregt staat op Market - Chestnut, Walnut, Locust en Winestreet.

Van City Hall gingen we naar de eveneens vlak bij gelegen Masonie Temple, een zeer schoon en groot gebouw met weelderige zalen als de Egyption en de Norman Hall. Onder de portretten der grootmeesters merkte ik dat van Benjamin Franklin²⁴ op.

Na het dejeuner was het eerst aan de beurt de Independance Hall, het thans bescheiden uitzierend gebouw waar 4 Juli 1776 de onafhankelijkheidsverklaring geteekend werd en 13 staten tot de unie toetraden.²⁵

Het inwendige is sedert dien, met de pieteit die alle Amerikanen [met de] voorheen nog korte geschiedenis schijnt te bezielen, onveranderd gebleven; de portretten der onderteekenaars sieren de wanden en allerlei historische herinneringen worden er in eere gehouden.

Van daar bezochten we de Academy of fine arts, welke schilderijen verzameling niet zooveel indruk op me maakte als haar New Yorksche zuster.

24 Benjamin Franklin (1706-1790). Onder andere diplomaat en in 1775-1776 als lid van het tweede continentale congres een der opstellers van de Declaration of Independence. Droeg als lid van de Constitution Convention bij tot de tot standkoming van de Amerikaanse Grondwet in 1887.

25 De *Declaration of Independence* werd op vier juli 1776 door de afgevaardigden uit alle dertien staten, de continentale congressen, goedgekeurd.

[24] Daarna alleen wat rondboemelende kwam ik zoete Cool tegen, met wien ik naar het Keith theatre ging, waar een komiek zei dat 't zoo warm was dat men de kippen stukjes ijs voerde om te voorkomen dat ze harde eieren legden en een kinematograaf een leuke hondeworstfabriek te zien gaf.

Ik merkte op dat de trams hier evenals in New York *steeds* nieuwe passagiers toelaten die als de zitplaatsen bezet zijn, blijven staan, zich aan de talrijke riemen vasthoudende tot ze kans zien zich op een ontruimde zitplaats te laten vallen.

Ook de vele kernachtige advertenties in de trams trokken mijn aandacht: een laundry recommandeerde zich als volgt:

Next to your wife is your shirt. So look out for one who gently handles and cares for your collars and fine linen and you'll find it never better than al 's laundry.

Een zeepfabrikant adverteerde: Try hands apolio. Its steady we will keep the hands of any busy woman as white and pretty as if she was under the constant care of a manicure. It is truly the dainty woman's friend.

Een groenteninmaak fabrikant introduceerde dichtterlijk:

The supes the supes the union <baconed>

The supes the supes the carrot <cracoled>,

If things were evenly displayed,

We ought to be in that parade.

[25] We will the tomato cried

The nect one we will be inside

Try Cambell's soups, just add hot water

and serve. -

Na het eten wandelde ik alleen, liet Van Tricht met een onverschillig gezicht gom kauwe en ging vroeg naar bed.

Zondag 29 Mei 1904

Toen ik om half negen [als] de eerste van ons gezelschap aan het ontbijt zat te wachten, haalde een vriendelijke neger me "the Press" waarin ik omstandig beschreven vond hoe Senator Quay stierf en welke voordeelen de Japanners, waarover ik overal sympathie vernam, bij Port Arthur behaalden.²⁶ Na 't ontbijt gingen we door Wallnutstreet, waar we nog eens de mooie deels met klimop begroeide gevels bewonderden, naar het station waar we den sneltrein voor Washington namen, met plan ons in Baltimore even op te houden.

We lunchten in den trein, dien ik betrapte op een snelheid van 1½ mijl = kilometer 2.4 in 1 minuut. Ik had een interessant gesprek met een heer, die bleek een buitendienst zijnde spoorconducteur te zijn en die me zeide te behooren tot *een* vakunie die all over the states verspreid was. [26] Dienstdoende op een sneltrein maakte een conducteur per maand 120 - 132 \$ doch op een gewone trein niet meer dan 90 \$; een machinist verdiende meer.

Aan een stadion vertelde hij me dat van die plaats massa's sugarcom (?)²⁷ en tomato's in blikken (canned) naar Europa en elders werd uitgevoerd.

Aan de lunch waar ik met goedigen Tiktak en Lissone aanzat, gebruikte ik o.a. aardbeien met room voor 25 (62½) cent.

26 Port Arthur, begin negentiende eeuw bekend onder de naam Aurora, was een havenstad aan het Sabine Meer in Texas, met een verbinding met de Golf van Mexico, waar na 1901 de Spindletop-oliebron begon te spuiten. Tijdens de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) veroverde Japan de vesting Port Arthur (K.G. Ploetz, *Kalendarium der wereldgeschiedenis*, Würzburg 1975, 117. R.R. Palmer en J. Colton, *A history of the modern world*, New York 1971, 706).

27 Van Haersolte was blijkbaar niet zeker van de spelling. Waarschijnlijk wordt hier sugargum, eucalyptus bedoeld.

We spoorden over een enorm lange brug die de oevers van de Susquchama²⁸ verbindt, kort bij de uitmonding dezer rivier in de Chesapeake baai; die we dan ook van uit den trein bewonderden en overwoog ik met gemengde gevoelens bij 't hooren van Chesapeake en Delaware hoe die namen familiaar waren uit den tijd dat we ze op Noorthey aan de Fraûm opdreunden en dat ik 45 jaar geleden niet droomde dat ik ze heden zou zien.

In Baltimore stapten we uit en wandelden naar de ruïnes van den kolossalen brand die daar van 7 - 9 Februari j.l. gewoed had en een oppervlakte van 150 acres (c[irca] 50 bunder) met de kolosachtigste gebouwen, van het drukste deel dezer bloeiende handelstad in een puinhoop herschepte.

De schade werd op 150 millioen \$ dollars begroot, de naast grootste brand na Chicago dat in 1871, 170 millioen [27] schade beliep. Zelfs de grootendeels opgeruimde ruïnes waren nog ijzingwekkend; hier en daar zag men nog ingestorte huizen en verwrongen huisdeuren, doch veel was opgeruimd en de steenen gelast; ik nam een draadnagel van een tot een klomp versmolten pak ter herinnering mee, niet wetende dat ik later alleen aan 't station een mooie fotografie album van den brand zou meester worden.

Verzadigd van den droeven aanblik, gingen we in een open tram om het Druid Hill Park te bezien en zat ik voor met den rug gekeerd naar het overige gezelschap. Na eenige minuten keek ik om en zag geen enkel bekende meer. Lissone, bemerkende dat hij een verkeerden tram genomen [had, was] met de kickens die in zijn buurt zaten uitgestapt en daar was ik alleen, *een* oogenblik bedremmeld. Mijn besluit was spoedig genomen, 't gezelschap opsporen ging niet, de conducteur kon me daartoe niet helpen, want ik kon toen den naam van 't park zelfs niet. Niets uit m'n humeur op dit incident besloot ik wat te flaneeren en tijdig, want het voor 't vertrek bepaalde uur wist ik ook niet, naar het Camden Station te gaan om de heeren die daar terug *moesten* komen, omdat de stop over verplichtingen daar de tickets hadden laten afgeven, aftewachten en eventueel uitteschelden. [28] Ik amuseerde me bij en aan 't station alleen best tot we om 6.30 in een uurtje naar Washington spoorden. De eerste indruk dezer weeldestad was heerlijk; ze vormt een district op zich zelf en behoort tot geen der staten, doch werd, toen ze als het centrum van de regering werd aangewezen, afgescheiden van den stad Maryland, een naam die Koning om de tabaksklank extra beviel. We stapten af en dineerden allersmakelijkst in ons keurig hôtél Ebbitshouse.

Maandag 30 Mei 1904

Memorial day, algemeene feestdag in N[oord] Amerika, een soort Allerzielen, gewijd aan de nagedachtenis der gevallen in den Burgeroorlog. Kantoren enz. gesloten. President Roosevelt²⁹ hield een, niettegenstaande de militaristische tendenz op het gewezen slagveld te Gettysburg (2/3 Juli 1863)³⁰, zeer schoone rede, die ik las in de courant "The Washington Post". Na Ulysses Grant was Roosevelt de eerste president die te Gettysburg op memoriaal day een "address" afstak.

Aan 't ontbijt pruttelde Van der Meersch over zijn koffie en ik over 't stinken van Koning's sigaar.

Lomme versliep zich zoodat hij te laat was voor den rijtoer die om half tien zou begonnen worden.

Voor het ontbijt had ik, die kamer N° 520 v[an] 't Ebbitshouse [29] bewoonde, een bad genomen, dat aanwezig was op N° 100.0.

We maakten een prachtige rid mijlen ver over asfalt door de schoone laanstraten van deze groote regeeringstad waar van handel of industrie weinig te bespeuren valt; het schijnt me het Elyseum van het grootbeambtendom der unie. Door negers gekoetsierd (later op den dag ook door een neger gebarbierd) die ons admiraal Dewey's huis en andere voorname paleizen noemde. Naar de 525 [meter] hooge naald "Washington monument", per elevator beklommen, hadden we van daar een prachtig gezicht op 't dal van den Potomac, dien we 't middags zouden bevaren.

Na de lunch gingen we per tram naar de afvaart plaats van een stoomboot, die ons naar Mount Vernon, buiten verblijf van Washington, den held, zou voeren.

28 De Susquehanna rivier.

29 Theodore Roosevelt (1858-1919). Van 1900 tot 1908 president van de Verenigde Staten.

30 De bloedige slag bij Gettysburg was de eerste grote overwinning van de Noordelijke legers op de Zuidelijken.

Het was snikheet, overal in hallen en besloten ruimten elektrische waaiers aangebracht; de aandrang tot een bedevaart op Memorial day was ontzettend, een uur lang onder allerlei agitatie om dood gedrukt te worden, afgescheiden van ons gezelschap of verkneukeld door vele schoone Amerikaanschen, die de Sapolis eer aandeden, kwamen we ten slotte terecht op een groote boot van drie verdiepingen, die met 2000 dekpassagiers behoorlijk bezet was. De tocht op de Potomac langs 't eenigszins vervallen Alessandria duurde drie uren en was zeer genotvol.

[30] Indrukwekkend was de godsdienstige pieteit waarmede Mount Vernon, het schoone buitenverblijf van den grooten held en eersten president (1789-1797) Georges Washington door de dankbare Amerikanen in eere wordt gehouden, het meubilair door hem gebruikt en talrijke relikwieën bewaard worden. Gerookt mocht er, uit vrees voor brand en om de stichtelijke stemming niet te bederven, binnen noch buiten, waar we het graf van Washington en zyn vrouw met dankbaar weemoedige inscriptien zagen.

Op de terugreis maakte ik op de Potomacboot prettig kennis met een zekere Madallan, oud zeetimmerman, thans woonachtig te Chicago doch tydelijk te Washington verblijvende om rioleerings werkzaamheden te besturen onder de kaserne, die hij me van de boot by aankomst in de verte wees. Dorstig kreeg ik van hem aanwijzing van een heerlijk koud glas bier op de volle boot, hij wilde betalen en rookte daarna van mij.

Bewonderaar van de Chicagosche helden (10 November 1886) was hij niet onverdeeld; dat had van 't militarisme geproefd!

Na 't eten wandelde ik wat rond en kwam terecht [31] in een schouwburg of café chantant, waar flauwe grappen verkocht werden die te zeer contrasteerden met het geen ik dezen dag genoot, zoodat ik er uitliep en spoedig ging slapen.

Dinsdag 31 Mei 1904

Van het heerlijke gebouw, dat we dadelijk na het ontbijt bezochten, geeft bovenstaande afbeelding slechts een zeer flauw begrip. Jammer genoeg (van mijn standpunt) dient het enkel tot parlamentsgebouw voor het

congres, de spreekbuis van het kapitalisme op heden.

Binnengaande bewonderden we achtereenvolgens [32] de sierlijke vergaderzalen van de representative assembly en van den senaat en de verschillende halls en bijzalen waarin historische portretten en schilderijen, o.a. <the> Mayflower uit Delftshaven gaande en de ontdekking van de Mississippi onze aandacht troffen.

Het trotsche paleis verlatende liepen we door een prachtigen aanleg naar een ander wonderschoon gebouw, de Congresbibliotheek, die een miljoen boekwerken moet bevatten, die door reusachtige pneumatische inrichting van hun plaats naar het midden der rotonde, waar de hoofdverzender (of bibliothecaris) troont, vervoerd en van daar naar den leeslustige in het gebouw of naar een congreslid in het Kapitol door eene tunnel expédieert.

Daarna een bezoek aan het Witte huis, de woning van den president, waar we alle vertrekken mochten doorloopen doch bij de deur van de kamer waar Roosevelt op dit oogenblik was, door den kamerbewaarder werden teruggehouden op zeer beleefde manier. Lissone had bij sommigen onzer de verwachting gewekt dat het aan 't traditioneele shakehands toe zou komen, doch men gaf ons vriendelijk te verstaan dat we eerst een schriftelijke introductie b.v. door onzen [33] gezant of een congreslid moesten hebben.

Naar het hotel ter lunch teruggaande, trof me een dissonant: Patser Boogaert noemde ons hôtel een rot hotel. O wurm!

's Middags om 4 uur kwamen we in den trein die ons in 21 uren naar Louisville, de hoofdstad van Kentucky, zou brengen. De Pullman car waaruit de trein bestond en die evenals alle in Amerika eigennamen dragen, waren vol en niet zonder inspanning kwamen we tegen etensuur in de diningcar. Ons tafeltje werd met zekere minachting door de negerbedienden verwaarloosd. Ik speelde wat op, 't geen 't gewenschte succes had, zoodat we al spoedig het introductieve glas ijswater en daarop ons diner kregen. In alle treinen heb ik in iedere wagen gratis ijswater beschikbaar gevonden, 't geen in de warmte waarlijk verkwikkend is.

De trein voerde ons langs een weg vol afwisseling, dan eens vlak als Nederland dan weer bergachtig, met bruischendt stroomende wateren als in 't Schwarzwald.

Omstreeks 9 of 10 uur werd de salon in een slaapzaal herschapen, met kooien als op [een] schip, doch niet zoo ruim en lastig om zich met goed wegbergen en uitkleeden te behelpen, [34] eerst wel wat benauwd waren maar ik sliep toch in niettegenstaande het gerammel van den trein (ik vind de sleepingcar in Europa beter dan deze) en dat van de Tiktaks en anderen. Midden in den nacht moest ik even er uit en karomboleerde toen tegen Tiktak Jr die heelemaal niet slapen kon.

Te Parkersburg aan de Ohio, de laatste stad van West Virginia, kregen we een uur tydsverschil (Middel Amerikaanse tyd) waardoor de nachtrust met een uur verlengd mocht worden en na eenige uren door Ohio gespoord te hebben, hielden we omstreeks agt uur eenige minuten in de hoofdstad Cincinnati op en wisselden van trein.

Ik dronk in deesen trein heerlijk Milwaukee bier en had een interessant gesprek met een exminister resident in Corea en die nu 12 jaar congreslid representation was.

Ofschoon hij <met> mij als vreemdeling eenigszins gereserveerd was, liet hij zijn weinig ingenomenheid met Roosevelt genoeg doorschemeren, toen ik diens speech te Gettysburg gehouden prees, zei hij dat hy den vent vroeger te goed gekend had om iets voor zijn praatjes te geven. Ik dacht aan Dr. Ritter van 't Nieuws en tutti quanti en hoe mijn exdiplomaat wel gelijk kon hebben.

[35] Woensdag 1 Juni 1904

Omstreeks 12 uur kwamen we aan te Louisville, de aan de *Ohio* gelegen hoofdstad van Kentucky, die niettegenstaande hare c[irc]a 200000 inwoners ons weinig de oogen streelde na de prachtige steden die we de laatste week al onder de oogen hadden gehad.

't Was er kouder dan wij de vorige dagen 't gehad hadden, de lucht betrokken en zoo maakte de stad een eenigszins sombere indruk, de huizen schenen ouder dan ze kunnen geweest zyn en de *Main Street* waarin ons hotel "Galt House" gelegen is, leverde aan onze bedorven oogen niet veel interessants. Zelfs de door alle straten snelvliegende electric cars troffen ons niet meer.

Na den lunch gingen we in drie rijtuigen een rijtoer ter kennismaking of orienteering, zooals Lissone het euphemistisch noemt, maken.

Wij hadden een allervriendelijkste koetsier; lang al te lang haast reden we door de Cave Hill cemetery, een uitgestrekt heuvelachtige stille rustplaats van Gods dooden, waarvan de koetsier zeide dat vreemden van alle oorden der wereld hem verzekerd hadden dat het de mooiste begraafplaats der wereld [was]. Ze trof me ook, meer [36] misschien nog dan in des tijds (18 jaar geleden) het Campo Santo te Genua. Of 't de ruimte van plaats of een andere zondige ontevreden gedacht[e] was, ik voelde even een wensch opkomen om er te liggen.

Terugrijdende naar 't hotel troffen me wel eenige zeer mooie gevels, daartoe behoorde niet bepaald het huis van den rijtuig verhuurder Lubbers wiens gemeene naam me trof door de herinnering van mijn *eersten* leermeester Lubbers in de Wijk³¹, bij wien ik met een potlood zonder punt de eerste schrijfles kreeg op Dikninge.³²

Lubbers, die me zeide eigentlijk Lubbert Lubbers te heeten, ontving mij, vreemde ploert, nadat hij even in 't begin me met zekeren argwaan had begroet, allervriendelykst. In zyn binnenvertrek genoodigd vertelde hij hoe hij 23 jaar geleden uit zijn geboorte plaats Leer (Westphalen) naar Amerika was gegaan en hoe hij werkzaam en netjes het nu best had. Ik kon haast niet weggkomen en 't was ook leuk de blydschap die ik bij den man opwekte toen hij bij mij ontdekte een mensch zonder kwade bedoeling en van de buurt waar eens zijn wieg stond. Ik moest beloven zoo mogelijk [37] weer te komen.

Aan tafel dineerde ik in gekleede jas en zat aan met Lissone en Van Tricht.

Na 't eten informeerden we aan de post, zonder resultaat, naar brieven en ik ging vroeg naar bed.

31 Een stadsdeel van Zwolle.

32 Het ouderlijk huis van de moeder van Willem van Haersolte, vlak bij Meppel.

Donderdag 2 Juni 1904

Opgewekt stond ik door heerlijke slaap verkwikt om half zes op. 't Zonnetje scheen vroolijk, niet te warm, niet zoo warm als in Zwolle op 2 Juni 1881.³³

Met vriend Koning het eerst beneden, bestelde ik voor hem 't ontbijt, daar hij daar geen kans toeziet in 't Engelsch.

Na 't ontbijt werd het verzamelde gezelschap door Lissone in een tram geloodst, om zoo aan het Station de reis naar Manmouth cave, verder zuidelijk in Kentucky gelegen, te ondernemen.

Een neger zat tegenover me in den tramcar, waarin geen conducteur maar een van glazen zijwand voorziene buis [was], waarlangs de door iederen passagier ingeworpen 5 cent stuk den machinist voerman bereikte, of eigenlijk een bij deze geplaatste bus. De zwarte passagier zat angstig dauwelend met [38] zijn geldstuk in de hand, niet wetende hoe zijn vracht te betalen en blijkbaar vreezende als hij zich niet kweet, in gevaar te zullen komen. Ik wees hem de automaat aan, waarin hij half wantrouwend het geld deed en 't was kostelijk te zien hoe 't grunnikend lachend gelaat zijn munt volgde, glijdende langs de wand der car. Ik kon me dan ook niet weerhouden, toen aan 't lachen geen eind kwam, hem te zeggen: "When you come at home you'll have a good fun to tell to your wife" en antwoordende: "I've got no home and no wife, Sir" betrok zijn gezicht weer. In mijn ziel rezen gemengde gedachten. -

Aan 't station waar Van Tricht onverstoord gom mummelde, trof mij afzonderlijke wachtkamers for white men en for coloured me[n] en ook in den trein een car for white passengers en een andere voor de negers waar gerookt mocht worden. Maar gespogen mocht in den trein helemaal niet worden, 't geen beleefder dan in New York den volke werd kond gedaan in de navolgende bewoordingen: "Spitting is objectionable and spreads disease. Gentlemen will please to be governed accordingly".

Door een mooie boschrijke en heuvelachtige streek [39] bracht de Louisville-Nashville lijn ons langs Libanon junction tot Glasgow junction waar we de hoofdlijn verlieten om met een allerprimitiefst zijlijntje per lokaalspoor in een uurtje tot het hôtél aan de Manmouth cave te sporen. De locomotief zou bange naturen nooit achter zich gekregen hebben, zoo verwaarloosd, verweloos met roesterig loshangende platen en bouten, zag het ding er uit; toch hield het zich aan zijn plicht en puffend stoomend de helling op, bracht het ons aan 't station waar we uitstapten by een groot bosch en wilde natuur.

In den trein op de hoofdlijn L[ouisville-]N[ashville] bevatte de cars 64 zitplaatsen en moesten de 32 raampjes gedurig open en dicht gemaakt worden bij 't inrijden of verlaten der menigvuldige tunnels.

Langs de lijn trof mij de afscheiding tusschen de verschillende erven die meestal bestond uit los en schuin naast elkaar gelegde houten fences, ongeveer van dezen vorm

Hout schijnt daar wel nagenoeg waardeloos.

Het was een groot leuk houten hotel met lange balconnen, waarop ik dames logés zag die ik niet kon laten toeteroepen: "we are glad to be here". Ik kreeg N° 100 op de eerste verdieping. We lunchten om half een gezellig en eenvoudig (kolossale radijzen e.a.) maar zonder wijn of bier. De bediening scheen uitvluchten te zoeken [40] als we naast ons ijswater dorstig naar dergelijke voor onze verwende verhemelten meer passende dranken vroegen.

Om half twee werd de tocht naar de grot onder het geleide van een gids aanvaard; de weg erheen is hoogst schilderachtig woest en loopt steil naar beneden tot den ingang der grot. Ik houd niet erg van grotten, (ik voel nog altijd de beklemtheid die ik in 1857 in de grot van Han ondervond). Terwijl de thermometer boven den grond 82° was trof me de yskoude lucht by den ingang en het vieze pakje waarin we in 't hôtél gestoken waren, was maar dun. De huur bedroeg met de lantaarn die ieder aan de hand kreeg maar 1 dollar per persoon, ten laste van Lissone.

³³ De sterfdag van zijn vader Johan Christiaan van Haersolte.

Nadat we anderhalf uur zoo goed en kwaad als 't ging allerlei hallen, koepels, gangen en plassen door of over waren gegaan en ik zelfs heimelijk een beste kamer improviseerde, kwam er gelegenheid om de onderaardsche wandeling, die me maar matig interesseerde, om terugtekeeren. De gids zou nl. Lomme, die zeide te willen gaan jagen, er uit brengen en ik ging mee, me dus afscheidende van het overige negental dat ter voortzetting van den tocht op de terugkeer van den gids zou wachten.

Boven den grond gekomen, trof me de warmte [41] en donkere drukkende zwoelheid van de lucht en het gerommel in de verte kondigde een naderend onweer [aan]. Ik liet er me niet door afschrikken van een heerlijke wandeling door de wilde bosch doch durfde niet ver op de ongebaande wegen te gaan uit vrees van verdwalen en van doornat te worden als de bui loskwam. Bij het hotel teruggekeerd en steeds overpeinzende tusschendoor den sterfdag van voor 23 jaar³⁴ kuierde ik door den grooten moestuin van 't hôtél, met een steen die ik tot aandenken uit het bosch bij een omgevallen boom had meegenomen.

In den tuin had ik [een] aardig gesprek met den baas die zich beklaagde van maar 15 \$ per maand behalve de kost te verdienen en zijn onderhebbende neger, die ik op 30 jaar taxeerde hoewel hij zeide 50 jaar oud te zyn en die 't met me eens was dat het boven den grond beter was dan er onder waar hij langen tijd in de cave gewerkt had in de salpetergroeven, die nu uitgeput zijn.

Het onweer dat van 3 tot 7 uur duurde was zeer imposant; Lomme had een konijntje, een slang en een volgeltje gevonden of geschoten; Tartarin blufte vermakelijk op zijn goed schot; om 5 uur kwam 't overige gezelschap ook te vreden over hun onderaardsche tocht terug en dronk thee terwijl we om half zes gezamenlijk gingen dineeren.

[42] De bedienden deden weer zoo geheimzinnig toen we om drank vroegen dat ik besloot op te staan en aan 't bureau te gaan vragen wat dat beduidde. Ik vernam daar dat de Manmouth Cave met het daarbij behoorende hotel behoort tot Esmond county, een der 120 counties waarin Kentucky verdeeld is en waarin door local option evenals in $\pm$ 80 der Kentucky counties verbod tot verkoop van elke alcoholhoudende drank bestond. Toen ik aan de tuinlieden dacht begreep ik dat het prohibitionisme ook al geen welvaart bracht en als paard achter de wagen spannerij te vergelijken was van 't liberale stokpaardje 35 jaar geleden, bereden om de kermis afteschaffen.

Na 't eten zaten we onder de houten gaanderij en toen 't gesprek dreigde uitgeput te raken, lieten we een negerbediende kok komen, die afwisselend met Boogard, maar origineeler dan deze, liedjes zong en op zijn gitaar accompaneerde.

Zeer tevreden over een interessanten dag naar kooi. -

Vrijdag 3 Juni 1904,

Het is prachtig opstaan bij heerlijk weer na op een goed bed in Kentucky geslapen te hebben en men kan begrijpen dat de Kentuckyanen blufferig zijn en [43] zooals ik later vernam gewoon zijn te zeggen dat ze bezitten "the smartest courage, the most fast horses and the handsomest women". Na op mijn N° 100, waar evenals in alle hotels in Amerika wel zeep op de waschtafel ligt doch geen bedtafeltje staat, ging ik ontbijten maar kreeg niet genoeg omdat ik te druk redeneerde om de negers te beschermen tegen de pruttelende aanvallen mijner reisgenooten naar aanleiding der bediening. Daarna gingen we al te gaar een wel heete maar heerlijke boschwandeling maken; we kwamen bij de Echorivier, die de ferryman ons overvoerde. Deze, wiens paard ik een eind verder aan de overzijde in 't bosch vond staan met primitief zadel en houten stijgbeugels, vertelde me dat hy 1 mijl (c[ir]ca 20 minuten) van de ferry afwoonde. Op het boschland groot 410 acres (= pondemaat) die hij 2 jaar geleden voor 8 \$ p[er] acre had gekocht en reeds gedeeltelijk in cultuur had gebracht. De meesten werd het stijgende in 't bosch te warm en vonden het ver genoeg maar taaie 64 jarige Veeckens en Lissone wandelden nog een uurtje verder door 't wilde bosch waar de slangen risten rond en mooie magnolias en eiken met bladeren zeker zesmaal zoo groot als de grootste die ik ooit aan onze Amerikaansche eiken zag. -

34 In de marge is met potlood een aantekening gemaakt door een kind van Willem van Haersolte: 2 / 6 / 1881
Grootpapa / J.C./

[44] Om half een teruggekeerd in ons hotel dat geheel met zijn bijgebouwen afgezonderd van eenig dorp in het bosch ligt, zoo iets als Nol in 't bosch maar veel veel grooter, lunchte ik stevig zonder menu 't geen me op reis nog niet gebeurd was, maar deed me te goed aan asperges, enorme radijs, nog een vreemde vrucht, uitstekende kip en dito ijswater. Na een korte siesta vertrouwden we ons tegen 3 uur weer aan 't gedelabreerde locomotiefje waar de stokermachinist af en toe op en af sprong en het bracht ons in een half uur naar het 15 kilometer verder gelegen station Glasgow junction van de Louisville-Nashville, waarmede we in drie uren dus c[irc]a ten 7 ure in Louisville kwamen.

Mij trof het mooie landschap, hier en daar met donkerroode koeien gestoffeerd maar werd als met ontferming over de schare bewogen toen Tiktak de drooge opmerking maakte op 't zien van niet weelderige huizen en geen al te vruchtbaar land, dat Amerika hem toch niet meeviel.

Mij trof ook het nergens gesloten zijn van de spoorwegen en het vrijelijk er langs lopen door iedereen; bij de overwegen geen afsluitingen, maar aan een paal een bord waarop railway crossing.

We trokken weer in ons hotel in de Mainstreet en ik begaf me ter ruste in 't vooruitzicht morgen door Indiana naar St Louis te sporen.

[45] Zaterdag 4 Juni 1904.

's Morgens vroeg te vergeefs naar tante Meijer zoekende, redde ik me door op goed geluk te probeeren een kamerdeur te openen waarop snel een Amerikaan in nachttoilet te voorschijn kwam die mij bedaard en vriendelijk terecht wees; ik heb hem voor 't hotel te verlaten een woordje tot dank en compliment geschreven.

Na voor 10 \$ centen mijn schoenen een shine te hebben laten geven, en ze hadden 't noodig na Manmouth cave, en mezelf voor 15 \$ centen te hebben laten barbieren, gleed het dejeuner o.a. uit vruchten, force³⁵ en biscuit bestaande, er heerlijk in. Een ongemakkelijke regenbui viel op de stad maar fortuinlijk als we waren konden we droog naar den trein loopen, waar we onze Pulman car "Desdemona" bestegen, die ons in 9 uur 520 kilometer ver naar de hoofdstad van Missouri zou brengen.

Het landschap van Indiana, ofschoon soms heuvelachtig, scheen me niets bijzonders opteleveren, misschien kwam het ook daardoor dat de door Lissone bestelde lunch in den trein me ontstemde, daar noch tomato's noch leelijke boonlooze slaboontjes noch omelette tot mijn lievelingsgerechten behoort; de bij abuis, in plaats van Californische bestelde, Bordeaux wyn \$ 1.25 't halve fleschje, maakte het niet beter.

[46] Na de Wabash, wel bekend aan de beurs, een rivier die de grens uitmaakt tusschen Indiana en Illinois spoorden we door westelijke richting voor 't zuiden van laatstgenoemden staat tot we de Mississippi oversporende in den staat Missouri en tegelijk in zyn hoofdstad St Louis 's namiddags omstreeks 5 ure kwamen.

In het schoone Southernhôtél aan Broadway, Walnut-, Elm- en 4e straat te gelijk gelegen zouden we een week intrek hebben, en ons afgespoord geduld werd in de schoone hal eenigzins op de proef gesteld door de lange besprekingen die Lissone aan 't bureau behoefde om ons eindelijk alle tien aan een kamer te helpen.

35 Force-meat, gehakt.

Index

- Adels, [heer] 9
- Alessandria 19
- Allerzielen 18
- Amerika *zie* Verenigde Staten van Amerika.
- Amerikaanse Grondwet 16
- Amsterdam 7, 11
- Arnhem 7
- Aurora *zie* Port Arthur.
- Baltimore 17, 18
 - Camden Station 18
 - Druid Hill Park 18
- België 7
- Berlyn, [heer] 9
- Bonjer. Kapitein (Kaptein) 9, 10, 11
- Boogaert (Boogard), heer. Reisgenoot 7, 9, 10, 11, 16, 20, 23
- Bordeaux wyn 25
- Boston 10
- Boulogne 9, 10
- Bruinvisch 10
- Californische [wijn] 25
- Calvert, Kitty 8
- Carlisle, Alexander 9
- Carlisle en Steads. [tijdschrift] 11
- Cavalleria rusticana. Opera (Cavaliera) 10
- Chesapeake. [Rivier] 18
- Chesapeake baai 18
- Chicago 11, 18, 19
- Christ 11
- Cincinnati 20
- Constitution Convention 16
- Cool, heer. Reisgenoot 7, 9, 17
- Declaration of Independence 16
- Delaware. Rivier 16, 18
- Delftshaven 20
- Den Doorn. Huis 7
- Den Haag 7
- Desdemona. Treinstel 25
- Dewey. Admiraal 18
- Dikninge. Huis 7, 21
- Drestner. Tabakshandelaar 11
- East River 12
- Echorivier 23
- Edam 7
- Eddy, The big *zie* Ohiorivier.
- Esmond county 23
- Europa 10, 15, 17, 20
- Franklin, Benjamin. Diplomaat 16
- Frankrijk 14
- Fraûm, de 18
- Friese, echtpaar 10
- Friesland 10
- Genua 21
 - Campo Santo 21
- Gettysburg 18, 20
- Glasgow junction 22, 24
- God 9
- Golf van Mexico 17
- Grant, Ulysses S. Generaal, president 12, 18
- Haersolte, Albert (Ap) van [zoon] 9
 - , Coenraad Willem Anthony van (Willem, Van Haersolte) 7, 17, 21, 23
 - , Frans Ernst van (Ernst) [zoon] 9
 - (grootouders Van Haersolte) 7
 - , Henry Joan Dignis van (Henry, neef, vader) 7, 9
 - , Jan van (zoon, Haersolte Rotterdam) 7, 9
 - , Johan Christiaan van (Jo) [zoon] 10
 - , Laura Cristina van 9
 - , Maria Eleonora Jacoba van Hasselt-van 10
- Haersolte tot Haerst, Johan Christiaan baron van
 - (Grootpapa J.C.) [vader] 7, 22, 23
 - tot Haerst, Familiearchief van 8
- Hagebrouck, familie 13
- Hall, heer Van 10
 - , mevrouw Van 10, 12
- Hamburg America boot 11
- Han 7, 22
- Hasselt, Gerard van. Historieschrijver 10
 - , Johan Jacob van 10
- Historisch Centrum Overijssel 8
- Hoboken 10, 12
- Hoek van Holland 9
- Hoffman, Dr. 9, 10
- Hollandse school, de 15
- Hudson. Rivier 12, 15
- Illinois 25
- Indiana 24, 25
- Italië 7
- Jackson, mevrouw 11
- Japan 17
- Jersey city 15
 - Pensylvania RR station 15
- Kentucky 20, 22, 23
- Koning, heer. Reisgenoot 7, 9, 10, 18, 22
- Korea (Corea) 20
- Laar, Leonard van (vioolleraar) 7
- Leer 21
- Leiden 7
- Libanon junction 22
- Lissone, Frans. Gids 12, 13, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25
- Lommen (Lomme), heer. Reisgenoot 7, 9, 11, 14, 16, 18, 23
- Long Island (Longeiland) 12

- Louisville 8, 20, 24
 Cave Hill cemetery 21
 City Hall 7, 24
 Mainstreet 24
 Louisville-Nashville lijn 22, 24
 Lubbers. Leermeester 21
 ---, Lubbert. Rijtuigverhuurder 21
 Maagdenburg (Magdeburg) 10
 Maasoevers, de 9
 Madallan. Zeetimmerman 19
 Manmouth cave 22, 23, 25
 Marconi. Seinsysteem 12
 Maryland. Stad 18
 Mascagni, Pietro. Componist 10
 Mayflower. Schip 20
 Meersch, heer Van der. Reisgenoot 7, 10, 13, 15, 16, 18
 Memorial day 19
 Meppel 7, 21
 Metz. Officier 10
 Mexico 17
 Meijer, tante 25
 Meijering, Dr. 9
 Milwaukee bier 20
 Mississippi. Rivier 20, 25
 Missouri 25
 Mount Vernon. Huis 18, 19
 Napoleon. Keizer van Frankrijk 12, 15
 Narroros, de 12
 Nederland 20
 New Jersey 11, 12
 New York 7, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 22
 Barnum: Bayley. Circus 13
 Battery park 14
 Bowling green 13, 14
 Broadway 13
 Broadway Central. Hotel (hotel, hôtel) 12, 13, 14, 15
 Brooklyn (Brooklin, Brooklijn) 12
 Brooklynbridge 13
 Central Park 12
 Coney Island 12, 13
 Dreamland 13, 14
 Exchangeplace 13
 Korenbeurs 13, 14
 Liberty isle 14
 Luna park 13
 Maddison square 15
 Manhattan 12, 14
 Metropolitan Museum 14
 Produce Exchange 13
 Riverside park 12
 Stateneiland 12
 Stock Exchange 13
 Union Square 15
 Vrijheidsbeeld (reuzenbeeld) 12, 15
 Wallstreet 13
 Whitehall building 13
 Nieuw Amsterdam 15
 Nol in 't bosch 24
 Noordam, de. Schip 7, 9, 11, 12
 Noord-Amerika zie Verenigde Staten van Amerika.
 Noordkaper. Vis 10
 Noorthey. [Kostschool] 18
 Ohio 20
 Ohiorivier (Ohio river) 7, 21
 The big Eddy 7, 21
 Oklahoma. [Auteur] 16
 Oost-Indië 7
 Parkersburg 20
 Parijs 7
 Hôtel des Invalides (Invaliden) 12
 Pawnee Bill. Boektitel 16
 Philadelphia (Kwakerstad) 16
 Academy of fine arts 16
 Billsperformance 16
 Broadstreet 16
 Chestnutstreet, Chestnut 16
 City Hall 16
 Continental hôtel 16
 Fairmount Park 16
 Independance Hall 16
 Keith theatre 17
 Locust[street] 16
 Marketstreet, Market 16
 Masonie Temple 16
 U.S. Munt 16
 Wallnutstreet, Walnut 16, 17
 Winestreet 16
 Philadelphia Reading. Spoorwegonderneming 15
 Phillips. Professor 11, 12
 Pierpoort Sr., Morgan John. Verzamelaar 14
 Port Arthur (Aurora) 17
 Potomac. Rivier 18, 19
 Potomacboot 19
 Press, the. Krant 17
 Pullmancar (Pullman car, Pulman car). Trein 15, 20, 25
 Quay. Senator 17
 Raalt-van Mol, mevrouw Van 10
 Ritter, Dr. 20
 Roosevelt (Rooseveltdt), Theodore. President (president) 18, 20
 Rotterdam 9, 10
 Koestraat 9
 Russisch-Japanse oorlog 17
 Sabine Meer 17
 Salvator bier 16
 Sandberg, Rudolf 9
 Sandy Hook 12
 San Francisco 9, 11
 Sapolis 19
 Schuilkil (Schuilkil). Rivier 16
 Semiramis (Seméramis). Stichtster van Babylon 14
 Sint Helena (St. Helena). Eiland 15

Sint Louis (St Louis) 24, 25
 4e straat 25
 Broadway 25
 Elmstraat 25
 Southernhôtel 25
 Walnutstraat 25
 Sneek 7
 Spindletop-oliebron 17
 Susquehanna (Susquchama). Rivier 18
 Tamarach 8
 Century Theatre 8
 Tara. Rivier 13
 Taraschlucht 13
 Tartarin van Tarascon (Tartarin). Novelle 23
 Teniers, David. Schilder 15
 Termaat, Theodora W. van Haersolte- (vrouw) 7, 9
 Texas 17
 Thies, Johan Ernst. Vioolleraar 7
 Tiktak, heer (vader). Reisgenoot 7, 9, 10, 12, 15, 17, 20
 ----, heer (Tiktakje, Tiktak Jr, zoon). Reisgenoot 7, 9,
 10, 20
 Tricht, heer Van. Reisgenoot 7, 9, 11, 15, 17, 21, 22
 Veeckens, heer. Reisgenoot 7, 10, 23
 Verenigde Staten van Amerika (Amerika, Noord-Amerika
 , Vereenigde Staten) 7, 13, 15, 16, 18, 20, 21, 24
 Vos van Steenwijk, Geertruid Agnes barones van
 Haersolte-de (moeder) 7, 21
 ----, Sophia Cornelia Huygens-de (grootmoeder De Vos
 van Steenwijk) 7
 ----, Hermanna Elisabeth (Bé, vrouw) barones van
 Haersolte-de 7, 9, 11
 Wabash. Rivier 25
 Washington 8, 17, 18, 19
 Capitool (United States Capitol, Kapitoool) 8, 19
 Congresbibliotheek 20
 Ebbitshouse. Hotel (hotel, hôtel) 18, 20
 Washington monument 18
 Witte huis, het 20
 Washington, George. Opperbevelhebber, president 13,
 18, 19
 (vrouw) 19
 Washington Post, The. Krant 18
 Westfalen (Westphalen) 21
 West-Siberische laagvlakte 13
 West Virginia 20
 Wintersthür 10
 Zwarte Woud (Schwarzwald) 7, 20
 Zwolle 7, 8, 21, 22
 Grote Markt 7
 Koestraat 7
 Nieuwstraat 7
 Wijk, De 21
 Zwollerkerspel 7

Eerder is in deze serie verschenen:

1	DIERBARE LAURA Brieven van Rudolf Sandberg 1823 – 1830	14.-
2	HOOGH WEL GEBOREN HEER EN NEEF Brieven van de patriot Adolf Warner van Pallandt tot Zuthem 1782 – 1787	8.-
3	NAAR PARIJS Een reisverslag van enige Zwolse heren naar de Franse hoofdstad in 1777	7. ⁵⁰
4	LIEVE NAATJE Brieven van Elsje Feith aan Naatje Siertsema, en andere familieleden	8. ⁵⁰
5	EENE REYSE NA VLAANDEREN EN BRABAND Een reisverslag van Lambertus Nilant uit 1768	8. ⁵⁰
6	AEN ALLE VRINDEN MET RESPECT Correspondentie van familie Nilant 1698 - 1762	9.-
7	VAN FOLIO TOT DUODECIMO Negen particuliere Zwolse bibliotheken	10.-
8	VERLOREN HUISELIJK GELUK Gedichten en overpeinzingen 1795 - 1817	7. ⁵⁰
9	BANKROET De ondergang van Johan Willem Simon baron van Haersolte 1810	17. ⁵⁰
10	GELIEVE HET DAER HEEN TE DIRIGEREN... De brieven van Willem V aan Arend Sloet tot Tweenijhuizen 1771 - 1785	9.-
11	ALLER TREFFENDST EN STOUT De huwelijksreis van J.C. baron van Haersolte naar Duitsland, Zwitserland en Italië in 1837	6.-
12	BROEDER IN APOLLO Brieven en alba amicorum van Zwolse dichters 1800 - 1840	12.-
13	EEN GROTE TOUR Hendrick Jordens in Engeland, Frankrijk, Zwitserland en Duitsland 1684 - 1685	10.-
14	LEVENSBERICHT De autobiografie van J.F. Serrurier 1771 - 1844	11.-
15	EEN HELE COURANT De correspondentie van de familie Bangeman 1804 - 1881	11.-
16	REISEBOEK Vijftien reisverslagen van de jonge graaf van Rechteren Limpurg 1804 - 1813	8.-
17	DE GEWIGTIGSTE GEBEURTENISSEN Het studentendagboek van Adolph F.L. graaf van Rechteren Limpurg 1814-1817	12.-
18	OVER GROTE KEIEN NAAR PARIJS De huwelijksreis van graaf van Rechteren Limpurg 1824	7.-
19	LIEVE PAPA! Brieven van W.B. Blijdenstein, bankier te Londen aan B.W. Blijdenstein, bankier te Amsterdam 1895-1907	14.-
20	AANGENAME RENCONTRES Drie reishervattingen aan de Rijn 1821, 1840 en 1865	8.-
21	PERROKIETEN EN PAPAGAYEN, PAPAIJERS EN PISANGS Een reis om de wereld 1824 - 1826	7.-
22	SCHOUWSPLEN Een reis naar de Middellandse Zee 1834	8.-
23	HET ANKER WORDT GELIGT Brieven vanuit de hele wereld van J.C. baron van Haersolte 1824 - 1834	14.-
24	HERINNERINGEN AAN DUITSLAND Harzgebergte 1856, Taunusgebergte 1872, Baden-Baden 1902	9.-
25	EN ROUTE Drie reisjournalen van Rudolphina gravin van Rechteren 1827, 1836 en 1838	9. ⁵⁰
26	EER EN LUISTER Het proces om de havezate Haerst 1786 - 1803	9. ⁵⁰
27	TAL VAN BERGEN EN BOSSCHEN Een reis naar Saksen, Bohemen en het Thüringerwoud 1876	8.-
28	GEFNUIKTE AMBITIES Geen geld en eer voor onwettigen 1834-1900	10.-
29	EEN WAARLYK PRACHTIG LANDSCHAP Een reis door Graubünden en Glarus 1875	8.-
30	AFGEZEIJLD Een commissie naar Staats-Vlaanderen 1783	7.-
31	ONBESCHRYFELYK GROOTSCH Een wandeling door Zwitserland 1869	9.-
32	WILDROMANTISCH Een tocht door Beieren, Tirol en Oostenrijk 1878	8.-
33	EEN ALLERDROEVIGST TREURTONEEL Een mislukte reis naar Noord-Amerika 1783	7.-
34	EEN ONAFHANGELIJK WIJS EN ALMAGTIG WESEN De geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum tot Relae 1801	10.-
35	TOT LOSSER GEKOMEN Het notitieboek van Aleida Leurink 1698-1754	15.-
36	'T IS EENE TOOVERWERELD Een bezoek aan de wereldtentoonstelling te Wenen en een tocht in Salzkammergut door Mattheus van Delden 1873	8.-

37 EEN AANBLIK EENIG IN ZYN SOORT		
Mattheus van Delden in Tirol en in het noorden van Italië 1868		10.-
38 s'LANDS WIJZE, s'LANDS EER		
Beschrijving van Londen, Wight en Noord-Wales door Mattheus van Delden 1879		9.-
39 REIJSJES NA MUNSTERLAND		
Floris Willem Sloet tot Warmelo, 1776; Hendricus Octavius Feith, 1814 en 1817; Adrien Jean Elisa van Bevervoorden, 1834		9.⁵⁰
40 ONGEMEENE LIEFDE EN GENEAGENTHEYT	Hendrik Berents' journaal van zijn reis naar de Doopsgezinde Broeders in Pruisen, 1719	Digitale uitgave 5.-
41 THEE DRINKEN	Het dagboek van Steven van Delden en Aleida Catharina Houck, 1812-1824	Digitale uitgave 5.-
42 REIZEN VOOR GENOEGEN		
Een reisje van Aleida van Delden door België en langs de Rijn, 1856, en van Mattheus van Delden door België, 1863	Digitale uitgave	5.-
43 DEN TOESTAND DER BOSSCHEN	Een studiereis van J.H.G. Jordens door Duitsland ten behoeve van de bosbouw in Oost-Indië. 1854-1855	Digitale uitgave 5.-
44 VERDER! IMMER VERDER!	Een bezoek van Mattheus van Delden aan het kleine eiland Helgoland. 1877	Digitale uitgave 5.-
45 GEGROET		
Gedichten van Hermannus Gerhardus Gregorius Overbeek. 1880	Digitale uitgave	5.-
46 DICHT-LUIJM		
Een verzameling van mengeldichten door Willem de Lille. 1774-1781	Digitale uitgave	5.-
47 DE NIEUWE WERELD		
Een vakantiereis van Willem van Haersolte naar Noord-Amerika. 1904	Digitale uitgave	5.-